

Biserica a plămădit și a promovat cultura poporului român*

Preafericitul Părinte Daniel
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Membru de onoare al Academiei Române

Preafericitul Părinte Daniel

Biserica Ortodoxă Română a avut o contribuție majoră la formarea și promovarea culturii neamului românesc. Odată cu primele încercări de organizare statală, rolul Bisericii în dezvoltarea culturii și civilizației românești a urmat modelul bizantin; o seamă de personalități eclesiale: episcopi, preoți sau călugări, dintre care vom menționa doar câteva nume, au îndrumat principala activitate culturală din epocă.

Mihai Eminescu, cunoscând rolul Bisericii și al credinței creștine în dezvoltarea culturii și a limbii române ca veșmânt viu al învățăturilor de credință și al cultului liturgic, a numit Biserica Ortodoxă

Română „maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului”¹.

1. Primele tipografii din spațiul românesc au apărut la mai puțin de o jumătate de veac de la invenția lui Gutenberg (1455), funcționând, în incinta unor mănăstiri sau centre episcopale, la Târgoviște, București, Iași, Buzău, Snagov, Râmnic ori Neamț, iar *primii meșteri tipografi au făcut parte din cler: ieromonahul Macarie, diaconul Coresi, ieromonahul Mitrofan, Sf. Antim Ivireanul*, viitorul mitropolit, și alții. Unele tipărituri au fost premiere internaționale, precum *Liturghierul de*

**Cuvânt rostit la sesiunea festivă dedicată Zilei Culturii Naționale
(15 ianuarie 2019, Ateneul Român)*

la Târgoviște, tipărit în 1508 în slavonă, fiind *primul Liturghier ortodox din lume*.

2. Pleiade întregi de episcopi sau mitropoliți au fost scriitori, poeți, traducători sau creatori de cultură, artă și civilizație românească. În Țara Românească, au promovat cultura mitropolii: **Teofil** (†1648), **Ștefan I** (†1668) **Varlaam** (†1679) și **Teodosie I** (†1708), aceștia din urmă fiind sprijinitori ai activității cultural-artistice sub domnitorii Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, una din realizările culturale fiind *Biblia de la București*, dintre anul 1688. În Moldova, au sprijinit cultura poporului român mitropolii: **Teoctist II** (†1528), **Teofan I** (†1530) și **Grigorie Roșca** (†1570), ultimii doi au contribuit la împodobirea Mănăstirii Voroneț cu celebrele fresce interioare și exterioare, iar Mitropolitul **Anastasiu Crimca** (†1629) a fost ultimul mare miniaturist moldovean. Sfântul Mitropolit **Varlaam** (†1657) a tipărit *Cartea românească de învățătură* (1643), iar Sfântul Mitropolit **Dosoftei** poet român (*Psaltirea în versuri*, 1673) și traducător al *Liturghierului* (1679) și *Molitfelnicului* (1681) în limba română. În Transilvania, ierarhul erudit și patriot statornic **Andrei Șaguna** (†1873) a unit în mod pilduitor mărturisirea credinței ortodoxe cu dezvoltarea culturală și socială a românilor. A înființat o *tipografie* eparhială la Sibiu (1850), existentă și azi, în care a tipărit, pe lângă toate cărțile de slujbă, manuale didactice, lucrări istorice și de alt gen, ziarul „Telegraful Român”, care apare fără întrerupere din 1853 până azi. În 1861, Andrei Șaguna s-a numărat printre cei care au înființat Asociația Transilvană pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Transilvania (Astra), fiind primul ei președinte.

3. Între monahii erudiți care au contribuit la dezvoltarea culturii naționale se află **Sf. Cuv. Ioan Casian** (sec. 5), considerat unul dintre cei mai de seamă promotori ai monahismului în Occident, scriitor și traducător din limbile greacă și latină, **Sf. Cuv. Dionisie Exiguul** (secolul VI), teolog, astronom, matematician, a inițiat „cronologia erei creștine”, împărțind istoria în două perioade – „înainte de Hristos” și „după Hristos”, **Sf. Niceta de Remesiana** (†414), a compus imnul *Te Deum laudamus*, iar mai târziu Sf. Cuvios isihast ucrainean **Paisie de la Neamț** (†1794) a tradus *Filocalia* în limba slavonă (*Dobrotoliubie*), fiind ajutat de ucenici români, buni eleniști, ca Sf. Ierarh Grigorie Dascălu (†1834).

4. Reprezentative pentru cultura și arta românească sunt o mulțime de biserici și mănăstiri ortodoxe, adevărate cărți de identitate prin care ne putem prezenta geniul creator în fața altor popoare: Voroneț, Neamț, Putna, Cozia, Curtea de Argeș, Sfinții Trei Ierarhi-Iași, Hurezi, Secu, Dragomirna, Văratec, Agapia, Lainici, Antim, Stavropoleos ș.a. În toate aceste mănăstiri s-a desfășurat o *intensă activitate cultural-artistică*, au fost scrise primele *Letopisețe* și *Cronici* ale istoriei românilor.

5. Primele școli primare, cu predare în slavonă sau română, au luat ființă în incinta mănăstirilor, apoi a bisericilor de mir: Colțea, „Sfântul Gheorghe Vechi”, Antim sau Biserica Domnița Bălașa, în București, Biserica Barnovschi, „Sfânta Vineri” și „Sfântul Nicolae”, în Iași. Primele școli medii și primele școli superioare au fost înființate, de asemenea, cu sprijinul Bisericii: Colegiul de la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași, Academia de la Mănăstirea „Sfântul Sava” din București.

6. În toate mănăstirile mari s-au desfășurat însemnate activități artistice. Astăzi, majoritatea colecțiilor muzeale din țară, care expun *Artă Veche Românească*, sunt constituite în cea mai mare parte din obiecte de cult, provenite de la mănăstirile și bisericile ortodoxe românești. *Icoane, fragmente de frescă, broderii, manuscrise, tipărituri, argintărie, sculptură în lemn sau piatră*, toate ilustrează modul în care Biserica, fidelă artei bizantine, dar receptivă la influențele artei occidentale, ori tradiționale, a creat o artă proprie, originală. Prin toată această activitate culturală a Bisericii a fost cultivată și sprijinită însăși aspirația poporului pentru cultura proprie, pentru păstrarea identității naționale și pentru dobândirea independenței naționale.

Crearea statului român modern a deschis o epocă nouă, iar Biserica Ortodoxă Română a rămas pe mai departe sprijinitoarea fidelă a idealurilor naționale, contribuind la promovarea învățământului și culturii românești.

7. După anul 1944, odată cu instaurarea regimului comunist ateu, Biserica Ortodoxă Română a fost înlăturată treptat din viața socială și culturală. În 1948 a fost eliminat învățământul religios din școli, au fost interzise slujbele religioase în spitale, aziluri și cazărmi, au fost suprimate publicații bisericești ale eparhiilor, au fost desființate multe școli de teologie și a fost oprită catehizarea tineretului. Peste o mie de preoți ortodocși (la care se adaugă și mulți romano-catolici, greco-catolici și

protestanți) au fost arestați, aruncați în închisori, supuși la muncă silnică sau deportați. Între cei aruncați în închisori se numără și teologi, oameni de cultură de mare prestigiu, precum: Nichifor Crainic, Ioan Savin, Dumitru Stăniloae, Liviu G. Munteanu, Ilarion Felea, Ion V. Georgescu (deportat în Siberia) și mulți alții.

În anii '80, sub dictatura comunistă, au fost demolate peste 20 de locașuri de închinare, monumente de arhitectură bisericească din București: mănăstirile Cotroceni, Văcărești, Pantelimon, bisericile „Sfânta Vineri”, „Sfântul Spiridon Vechi”, Alba-Postăvari, Enei, Spirea Nouă, Izvor, „Sfânta Treime” Dudești etc.

8. După căderea comunismului, consecvență tradiției multisekulare de a fi „maica spirituală a poporului român”, cum o numea Mihai Eminescu, Biserica Ortodoxă Română **continuă să fie protectoare și promotoare a valorilor culturale românești**. În anii care au urmat după 1990, au fost restabilite raporturile firești tradiționale dintre Biserica Ortodoxă Română și mediul cultural și academic din România. Astfel, în anul 1990, Academia Română a reabilitat memoria ierarhilor, preoților și teologilor ortodocși excluși din Academie în anul 1948 de către regimul totalitar, iar în anii care au

urmat noi slujitori ai Bisericii au fost primiți în cel mai important for al excelenței științifice și culturale românești, precum părintele Dumitru Stăniloae sau părintele Mircea Păcurariu.

Academia Română și Patriarhia Română au inițiat mai multe programe comune, dintre care cel mai important este elaborarea *Istoriei monahismului românesc* în trei tomuri masive și valoroase, iar bunele relații, cultivate cu respect reciproc de ambele instituții, ne îndreptătesc să sperăm la o permanentă cooperare fructuoasă pentru binele poporului român.

Adresăm mulțumiri domnului Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, pentru invitația de a participa la această sesiune științifică dedicată Zilei Culturii Naționale, felicităm și binecuvântăm pe toți cei care contribuie prin multiplele lor eforturi ca această Zi a Culturii Naționale să devină o sărbătoare a afirmării tuturor valorilor culturale și spirituale ale poporului român.

Notă

1. „Timpul”, 14 august 1882, în: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. 13, București, Ed. Academiei, 1989, p. 168–169.